

ISSN 2181-922X

O‘ZBEKISTON

TIL VA MADANIYAT

METODIKA

www.tsuull.uz

www.metodika.tsuull.uz

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

Bosh muharrir: Laylo Raupova
Bosh muharrir o'rinbosari: Marg'uba Abdullayeva
Shohruh Abduraimov
Mas'ul kotib: Klaraxon Mavlonova

Tahrir hay'ati

Saidbek Boltaboyev (Turkiya), Ayshi Chetin (Turkiya), Muratbek Bagila (Qozog'iston), Qozoqboy Yo'ldoshev, Samixon Ashirboyev, Roza Niyozmetova, Shohida Yusupova, Shohida Shahabitdinova, Valijon Qodirov, Tursunoy Yusupova, Shahlo Yo'ldosheva, Gulnoza Jo'rayeva, Klaraxon Mavlonova, Saodat Qambarova, Ilhom Aslonov, Damegul Arapboyeva.

Jurnal haqida ma'lumot

“**Metodika**” seriyasi – Oliy attestatsiya komissiyasi ilmiy nashrlar ro'yxatidagi “O'zbekiston: til va madaniyat” akademik jurnalining ilovasi hisoblanib, ta'lim va tarbiya nazariyasi, til va adabiyot o'qitish metodikasi, gumanitar fanlarni o'qitish sohalarini qamrab olgan. “Metodika” seriyasida professor-o'qituvchilar, doktorantlar, stajor-tadqiqotchilar, mustaqil izlanuvchilar, magistrantlarning global ta'limdagi muammolar, til va adabiyot o'qitishdagi innovatsion yondashuvlar, ta'lim va tarbiya nazariyasi yo'nalishidagi ilmiy maqolalari nashr etiladi.

Jurnal bir yilda to'rt marta chop etiladi.

O'zbek, ingliz va rus tillaridagi, shuningdek, boshqa turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi.

Jurnalda kitoblarga yozilgan taqrizlar, adabiyotlar sharhi, konferensiyalar hisobotlari va tadqiqot loyihalari natijalari ham e'lon qilinadi.

Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farq qilishi mumkin.

“O'zbekiston: til va madaniyat. “Metodika” seriyasi 2022-yildan nashr etila boshlangan.

Manzil: Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti. O'zbekiston, Toshkent, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 103.

E-mail: metodika@tsuull.uz

Veb sayt: www.metodika.tsuull.uz

Ijodkor shaxsiyatini o'rganishda optimal yondashuvlar

Saodat Kambarova¹

Abstrakt

Maqolada umumiy o'rta ta'lim tizimida yozuvchi ijodini uning shaxsiyatiga bog'lab o'rganish, bunda portret janridagi rangtasvir namunalardan foydalanish hamda ularni o'qish yo'llari yoritilgan. Adabiy ta'limda fanlararo aloqaning ahamiyati, adabiyot darslarini tasviriy san'at darslari bilan integratsiyalab o'qitish, bunda fan o'qituvchilarga qo'yiladigan talablar haqida so'z yuritilgan. Shuningdek, XVII asrda noma'lum rassom tomonidan ishlangan Zahiriddin Muhammad Bobur portreti sujetini talqin qilish, asarning mantiqiy yechimini topish mazmuni, uning inson hissiyotlariga ta'siri bayon etilgan. O'quvchilarda rangtasvir namunalari zamiridagi ramziy ma'nolarni aniqlash, asardagi har bir elementning qo'llanilish o'rnini tahlilga tortish, ranglar va detallar anglatadigan ma'nolarini hamda ularning ijodkor ruhiyatiga uyg'un jihatlari topishga o'rgatish yo'llari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: *avtobiografiya, ijodkor shaxsiyati, portret, kartina, sujet, kompozitsiya, detal, element, ramz, mantiq.*

Kirish

Yozuvchi biografiyasi, ijodi o'rganishga kirishilar ekan, eng avvalo, uning shaxsiyati sirini anglash zarur. Aynan yozuvchi shaxsiyati va uni o'rab turgan atrof-muhit bu holatda asar tahlilining tayanch nuqtasi bo'lib qoladi. Ijodkor shaxsiyati, u yashagan davr va tasvirlanayotgan hayot voqeligiga munosabatni ochib berish talabi ta'lim oluvchilarning intellektual salohiyatini rivojlantirish bilan bog'liq bir qator vazifalar ijrosini ko'zda tutadi.

Yozuvchi ijodini o'rganish metodikasi ilmda allaqachon o'z yechimini topgan bo'lsa ham jamiyatning axborotlashuvi, ta'limdagi innovatsiyalar mavjud an'analarni davr talablariga hamohang

¹ Kambarova Saodat Irkinovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti O'zbek adabiyotini o'qitish metodikasi kafedrasida dotsenti v.b.

E-mail: saodatkambarova73@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-9700-0685

Iqtibos uchun: Kambarova, S. 2022. "Ijodkor shaxsiyatini o'rganishda optimal yondashuvlar". *O'zbekiston: til va madaniyat* 1 (4): 19-28.

tarzda takomillashtirishni, o'quvchining asar mazmunini ijodkor shaxsiga yo'naltirilgan samarali usul va metodlarni qo'llash orqali o'zlashtirishi masalasini taqozo etmoqda. Bu esa, o'z navbatida, o'qituvchi oldiga masalaga doir maqsadli strategiyalarni tatbiq etish zaruratini ko'ndalang qo'yadi.

Asosiy qism

Metodik adabiyotlarda yozuvchi biografiyasini o'rganish ularning o'zlari yozib qoldirgan hasbi hollari, zamondoshlarining e'tiroflari tarzidagi yozma materiallar, fotoalbomlar, filmlar, uy-muzeylarga sayohat, ular bilan uyushtirilgan suhbat, intervyu kabi vositalarning ahamiyati bayon etiladi. Zero, bunday turdagi didaktik ashyolar professor B.To'xliyev to'g'ri qayd etganiday, "badiiy ijodning o'ziga xos xususiyatini tushunish uchun ham, adibning shaxsiyatiga aloqador bo'lgan ma'lumotlarni oydinlashtirish uchun ham, o'rni-o'rni bilan esa muayyan bir adabiy hodisaning ijtimoiy-estetik ahamiyatini tasavvur etish uchun ham favqulodda katta yordam berishi mumkin bo'ladi" [To'xliyev 2006, 116]. Shu nuqtayi nazardan yondashilganda yozuvchi tarjimayi holini turdosh fanlar doirasida qiyosiy o'rganish, fanlararo aloqaga asoslanish asarlarining g'oyaviy-badiiy xususiyatiga chuqurroq kirish, ijodining estetik qimmatini hamda jamiyat va xalq oldidagi xizmatlarini haqqoniy baholashga xizmat qiladi.

Fanlararo aloqani o'rnatishda dastlab o'quv materiali mazmuniga xos yetakchi xususiyatlarni aniqlash, boshqa predmetlarga tegishli bilimlardan oqilona foydalanish, mavzu mohiyatini chuqurroq yoritishga doir mustaqil ishlar o'tkazilishi belgilansa, keyingi bosqich o'qituvchi oldiga o'quv jarayonining tuzilishi bilan ishlarni maqsadga muvofiq holda rejalashtirish talabini qo'yadi. Fanlararo aloqadorlik bilimlarni integratsiyalash asosida o'qituvchi modelini invariant va variativ qismlarga ajratishni nazarda tutadi.

Invariant tuzilishi (shaxsiy tavsifi) mazmuni ixtisosligidan qat'iy nazar, o'qituvchining axborot madaniyati, umumta'lim tayyorgarligi darajasi hamda pedagogik-psixologik mahoratini o'zida aks ettiradi.

Variativ tuzilishi (ixtisoslik tavsifi) esa o'qituvchining aniq ixtisosligi, fan sohasining o'ziga xosligi, o'qitishning xususiy metodikasi hamda ta'lim jarayonida fanlararo bog'lanishni amalga oshirish vositalarini mujassam etuvchi bilim va ko'nikmalari hisoblanadi. Variativ tuzilma bilimlarga nisbatan xususiy va metodik

tayyorgarlik qatorida ta'limning integrativ va umummetodologik masalalari bo'yicha ham qo'shimcha talablarni o'z ichiga oladi.

O'quv jarayonini fanlararo aloqadorlikdan foydalanib tashkil etish bo'yicha qator izlanishlarda o'ziga xos qarashlar mavjud bo'lib, bu borada tadqiqotchi G.Karlibayeva tomonidan muhim jihatlar alohida ajratib ko'rsatiladi. Xususan, fanlararo aloqadorlik o'qituvchilarning faoliyatini tartibga solish, o'qitish natijasida o'zlashtirilganlarni muhokama qilish, o'quvchilarda turdosh fanlardan olingan bilimlarni ko'chirish va qo'llash ko'nikmasi qay darajada egallanganligini baholashga imkon yaratishi ta'kidlanadi [Karlibayeva 2010, 45].

Bizningcha, fanlararo aloqadorlikdan foydalanishda o'quv faoliyatini bir necha bosqishlarga ajratish mumkin. Shartli ravishda *yodga soluvchi* deb nomlanuvchi birinchi bosqichda o'quvchilarga tabiiy-ilmiy fanlardan olgan bilimlarini qo'llash o'rgatiladi. Bu, asosan, boshlang'ich ta'limda xususiy va turdosh fanlarga oid tushunchalarni o'zlashtirish bilan bog'liq holda kechsa, keyinchalik o'rta maktabda sinflarda nisbatan yuqori darajadagi bilimlarni qo'llashga zamin yaratiladi.

Birinchi bosqichda tushuntirish orqali o'quvchilardan turdosh fanga doir bilimlarni yodga tushirish talab etilsa, ikkinchi bosqichda bilimlarni boshqasiga o'tkaza olish va mustaqil qo'llashga e'tibor qaratiladi. Shuning uchun ikkinchi bosqichga bilimlarni *qo'llash bosqichi* sifatida qaraladi.

Maqsadga bog'liq holda *umumlashtiruvchi* – uchinchi bosqich bevosita olamning yaxlitligini tasavvur etishga doir tushuncha, dalil, qonun va nazariyalarni qo'llash, turli fanlardan o'zlashtirilgan tusunucha va hodisalar mohiyatini o'zlashtirishda dialektikaning asosiy qonunlaridan foydalanishni o'rgatish maqsadiga qaratilgan. Bu jihatlar o'qituvchilar ishini tartibga solish, tizimlashtirish hamda o'quvchilarning turli fanlardan olgan bilimlarini qo'llash va qiyoslash ko'nikmasini baholashga zamin yaratadi.

Yozuvchi tarjimayi holini tasviriy san'at fani bilan bog'lab o'rganish, bunda turli janrlar, xususan, portret namunalariga murojaat qilish o'qituvchi zimmasiga rangtasvirning ifoda vositalari, san'atga doir tushunchalar mazmuni, ularga xos xususiyatlar bilan batafsil tanishish, so'ngra aynan o'rganilayotgan namunalarga xoslikni belgilash va o'quvchilar faoliyatini shu masalaga yo'naltirish maqsadga muvofiq. Adabiyot darslarida portret janridagi rangtasvir namunalari o'rganish quyidagilarga imkoniyat yaratadi:

– ijodkor yashagan davr ruhini anglash;

- adabiyot va san'atning taraqqiyot tendensiyalarini belgilash;
- adabiyotning boshqa sohalar bilan aloqasini o'rganish;
- portret janridagi rangtasvir asarlarining rivojlanish bosqichlarini kuzatish;
- muallifning individualligi va mahoratini baholash;
- asardagi asosiy elementlarni o'qish yo'llarini o'zlashtirish;
- portretdagi falsafiy-psixologik mazmunni yoritish va h.k.

Ma'lumki, jahon tasviriy san'atida portret janrida Leonardo da Vinchi, Titsian, Rembranat, Repin singari iste'dodli rassomlar mahorat bilan ijod qilishgan. O'zbekistonda bu janr takomili A.Abdullayev, M.Nabiyev, Ch.Axmarov, J.Umarbekov, R.Ahmedov kabi mo'yqalam ustalari faoliyati bilan uzviy bog'liq. Portret janridagi rangtasvir namunalari yaratish, sohaning o'ziga xos sir-asrorlarini mo'yqalam vositasida yuzaga chiqarish uchun ijodkordan zarur sifatlar talab etiladi. Xususan, bu borada B.Mahmudovning quyidagi fikrlari o'rinlidir:

"Birinchi navbatda, rassom inson husn-jamoliga maftunkor bo'lishi, ikkinchidan inson psixologiyasini yaxshi bilishi, uchinchidan, intellektual salohiyati baland, to'rtinchidan, inson va tabiat, inson va jamiyat haqida teran fikr-mulohazalar sohibi bo'lmog'i lozim. Chunki har bir badiiy jihatdan mukammal portret yakka shaxsning shunchaki ko'rinishi emas, balki bu shaxsning kasb-kori, millati, davri, ma'naviy qiyofasi orzu-umidlarining ifodasi bo'ladi. Buning uchun rassom ko'p narsalarga qiziqishi, bilishi va fikr yuritishi, olam va odamga falsafiy munosabatda bo'lishi kerak" [Mahmudov 2010, 66].

Bizningcha, yuqoridagi fikrlarga qo'shimcha holda bunday janrdagi asarlar o'quvchida obrazning tashqi qiyofasi, psixologik xususiyatlarini ochib berish bilan birga muayyan davrning ijtimoiy-madaniy manzarasi yuzasidan ham tasavvur uyg'otishiga e'tibor qaratilishi maqsadga muvofiq.

Yaxshi ayonki, uzluksiz ta'lim bosqichlarida Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi ijodkorlar hayoti hamda ijodini o'rganishga oid aksariyat darslarda portret, miniatyura yoki illyustratsiya janridagi asarlarga murojaat qilinadi. Lekin jarayonda asosiy e'tibor bunday janrdagi asarlarning mazmunini tushunish, ma'nosini uqish va o'qish yo'llariga emas, balki ulardan shunchaki ko'rsatmalilikning bir turi (tasviriy) sifatida – namoyish qilish uchun foydalaniladi.

Fikrimizcha, rang-tasvir namunalaridan aniq maqsad yo'li-da foydalanish mualliflar hayoti va ijodi haqidagi materiallarda

uchramaydigan ayrim jihatlarni ochishda zarur manba bo'lishi bilan ham ahamiyatlidir. Masalan, adabiyot darslarida Bobur ijodini o'rganishda noma'lum rassom tomonidan XVII asrda ishlangan portret [Boburnoma miniatyuralar 2008, 47]dan foydalanish muhim manba sifatida o'quvchilarning san'at asarlarining ma'naviy-estetik ahamiyatini his qilishlarida alohida o'rin tutadi.

Musavvir asarda Bobur obrazidagi shohlik va ijodkorlik sifatlarini yaxlit gavdalantirish uchun mos shakl va tasvir vositalarini topa olgan. Puxta tanlangan detallar sujetning ichki mohiyatini to'liq ochib bergan. Qahramon hayot yo'lining yorqin va tashvishli damlarini tasviriy san'atga xos bo'lgan badiiy umumlashtirish, ko'p qirrali talqin, mazmun va shakl uyg'unligi, teran mushohada asosida ko'rsata bilgan. Bunda obrazning gavda tuzilishidagi aniqlik, ranglar uyg'unligi, tasvir vositalarining lo'ndaligi va shohona nafislik yaqqol ko'zga tashlanadi. Bobur portretining tasviriy sxemasi o'ziga xos va original, mantiqiy yechimi ham innovatsion xarakterda. Asar kompozitsiyasida detallarning mutanosibligi to'liq ta'minlangan.

Portretjanridagirangtasvirnamunalarinibadiiytalqinqilishda san'atshunos olimlar fikrlari hamda sohadagi mavjud nazariyalardan foydalanish asarni idrok etishning samarali yo'llaridan hisoblanadi. Jumladan, noma'lum rassom yaratgan Bobur portreti va mantiqiy yechimi tahlilida professor S.Bo'latov talqini [Bo'latov 2018, 8-9] ga tayanish obrazning xarakter xususiyatlari, ruhiyati va ma'naviy dunyosini ochib berishi qatori har bir sinchining shaxsiy talqinlariga ham imkon beradi. Bizningcha, portret mazmunini o'qish quyidagi tartibda amalga oshirilgani maqsadga muvofiq:

1. Asardagi har bir elementni ajratib olish.
2. Ranglar va elementlardagi ramziylik ma'nosini aniqlash.
3. Ular zamiriga yuklangan ma'noni tegishli manbalarga asoslanib yoritish.
4. Portretning mantiqiy yechimini topish.

Portret elementlari ma'nosi ustida ishlash. Dastlabki vazifa tasvirdagi elementlar (bulutlar, turnalar, tog'lar, salla va ukpar, mevasiz daraxt, gullagan daraxt, bulut ortidagi quyosh, ustki libos, ohular, belbog', zirak va tumor, hamyon, kitob, taxt va uning bezaklari, mahsi-kavush, suv, gullar, toshlar, rassom muhri, uzuk kabi)larni alohida ajratib olishdan iborat. Shundan so'ng ularning har biri ustida alohida ishlanadi.

Detal va ranglardagi ramziylik ma'nosini tahlil qilish. Bunda har bir element anglatadigan ma'no o'quvchilar ko'z o'ngida shoirning tabiati, didi, dunyoqarashi, orzu-intilishlari va hayot yo'-

lini jonlantirishga vosita bo'lib xizmat qiladi. Xususan:

Obrazning tashqi ko'rinishi. Yuz-ko'zlarida zuhurlangan mayinlik, vazminlik, sokinlik va nim tabassum hayot sinovlarida toblangan Bobur obrazining ma'naviy yuksalishidan dalolatdir. Salobat, viqor, nigoh, libos, umuman, har bir detal mustaqil holda obrazning badiiy-estetik mohiyatini o'zida mujassam etgan.

Bulutlar tasvirida musavvir Boburning murakkab qismatiga ishora qilgandir, balki. Zero, mazkur detalning fizik xususiyatlari, ya'ni turli shakl va ranglarda (oq, qora, kulrang) namoyon bo'lishi, ma'lum vaqt ichida bir necha marta bor turlanishi, quyosh, shamol yoki yomg'ir ta'sirida harakatini o'zgartirishi shoirning *sarson-sargardonlikdagi yaxshi-yomon kunlarini* aks ettirishda qo'l kelgan. Albatta, yuqoridagi kabi tashqi omillar bulutlar holatiga ta'sir ko'rsatganidek, yaqin kishilari xiyonati, toj-taxt ilinjidagi bosqinchiliklar qahramon boshiga tushgan ko'rgiliklar sababi sifatida izohlanishga asos bo'ladi.

Turnalar tasvirining badiiy talqinida mudom yurt ishqida yongan shoir ruhiyati manzaralari, ichki kechinmalari gavdalanadi. Demak, turnalar timsoli qog'ozdagi *sog'inch* suvratidir.

Tog'lar – Bobur shaxsiyatidagi *ulug'vorlik va oliyjanoblik* ramzi. Bu detalda sarkardaning metin irodasi, ezgu maqsadlar yo'lidagi chidam, matonat va qat'iyati ma'nosi mujassam. Tog'lar tasvirida shoirning ona Vatani bilan Hind o'lkasi o'rtasidagi ko'rinmas to'siq ma'nosi ham bordek go'yo. Shuningdek, tog'lar badiiy adabiyotda ruhlantiruvchi timsol ma'nosini iste'foda etishiga tayanilsa, uning kelajakka bo'lgan ishonchi ham ayonlashganday bo'ladi.

Salla va ukpar. Salla *shohlik belgisi*. O'ralish uslubining dabdabaliligi sohibining baland martabasi va mansub mazhabidan darak beradi. Ukpar esa Boburning yuksak *qalb sohibi, buyuk iste'dod egasi* ekanligini anglatadi. Bu ikki elementning sandal rangda tasvirlanishi ham bejiz emas. Zero, sandal shifobaxshlik va xotirjamlik timsolidar. Demak, insonning barcha qiyinchiliklarni yengib o'tishida vaqt oliy hakam. Vaqt barcha narsaning davosi, bu o'rinda ruhiy osoyishtalik belgisi hamdir.

Mevasiz daraxt qahramonning *armonlari*, taxtdan ayrilib, besamar o'tgan kunlari ifodasidir. Ranglar haqidagi manbalarda ularning ma'nosini kontekstga qarab aniqlash mumkinligi haqidagi qarashlar bayon etiladi. Shunga ko'ra daraxt (inson obrazi) gullarining yashil tusda berilishini uning ayni navqiron yoshi aks etgan deyishga ham asos bo'ladi.

Oppoq tusda gullagan daraxt Bobur *saltanatining ravnaq*

topishi, ijodining avj pallasi, orzu-umidlari ro'yobi. Oq rang poklik, halollik va murod-maqсадga yetganlik ramzi.

Bulut ortidagi quyosh tasvirida shoirning *yorug' kunlarga ishonch tuyg'ulari* yashiringan. Quyoshning gullagan daraxt tepasida botishi zamirida uning o'zi obod qilgan o'lkada mangu qo'nim topganligi ma'nosini uqish mumkin.

Ustki libos (nimcha) – libosiga naqshlangan zarhal ranglardagi kiyiklar tasviri Boburning *beg'ubor va sohir qalb egasiligiga* ishora. Nimchasidagi chizgilar *tabiatga munosabati hamda didining qanchalik nozikligini* ko'rsatadi. Libosidagi alvon rang ma'nosi Boburdagi aql, ilm va poklik sifatlarining birlashuvidir.

Ohular shoirning *erkinlik va maqsad sari dadil intilishi* nishonasi.

Belbog' tasvirining kuch-qudrat va davlat ma'nosida ishlangani seziladi.

Zirak va tumor. Boburning Hind o'lkasi shohligi zirak tasvirida akslansa, tumor uning ko'p ofat va balolardan sog'-omon qolganini bildiradi. Ko'plab xalqlarda tumor asrovchi timsol sifatida qadrlanadi.

Hamyon – *boylik, davlat va farovonlik* belgisi.

Kitob *bilim, donolik va ijodkorlikka* ishoradir.

Ko'chma taxtiravon toj-taxtning abadiy emasligi, bugun senga, ertaga boshqasiga nasib etishi mumkinligi, ya'ni o'tkinchilik ma'nosini o'zida aks ettiradi. Dunyoning bir butunligi ma'nosi taxtiravonning to'rtta oyog'i tasviriga singdirilgan.

Taxtiravon bezaklari. Taxtiravondagi ikkita charxapalak *foniy va boqiy dunyo* timsoli.

Mahsi-kavush. Suratda shohning bir oyog'i muallaq holda turishi uning hech qachon vatanidan ko'ngil uzolmaganligi sababi bilan izohlash mumkin. Saltanatining mustahkamligini ikkinchi oyog'ining yerga tegib turishi bilan bog'lash o'rinlidir. Maxsi uchun tanlangan yashil rang tarixiga nazar solinsa, bu rangning Sharq xalqlarida hayot ramzi ekanligi, unga o'tmish bilan kelajakni bog'lovchi timsol sifatida qaralishi, so'fiylik ta'limotida ham ulug' ranglardan sanalishi ayon bo'ladi. Bu rang zamirida Boburning yaqin insonlari uchun qayg'urishiga ham ishora bordek, nazarimizda. Kavushining ko'k rangi qahramonning o'ziga ishonchi, vazminligi-yu va boshqalarga xayrixohligini bildiradi.

Suv – hayot ramzi. Umrning yeldek va tez o'tishi, har bir lahzaning g'animatligi demakdir.

Gullar timsoliga rassom go'zallik, hayot quvonchi va

undan zavqlanish hissini singdirgan. Qizil va sariq tusli chechaklar tabiatdagi iliqlikni, binafsharang esa ruhiy xotirjamlikni ifoda etgan.

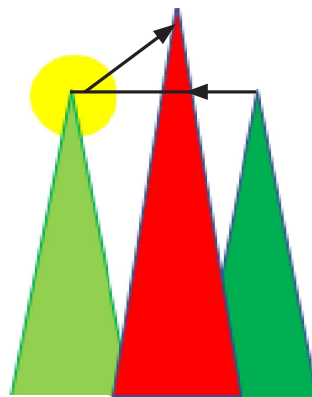
Toshlar (katta-kichik) tasviriga hayotda uchrashi muqarrar bo'lgan turli muammolar va ularni kuchli iroda bilan yengishga da'vat ma'nosi singdirilgan.

Rassom muhri. Muhr – asar muallifining “tashrif qog'ozi”.

Uzuk taxt sohibining siyosati, davlati mustahkamligi ma'nosini anglatadi.

Mantiqiy yechim. Bobur portretining asosiy elementlari kompozitsion sxematik joylashuvi modelini shakllantirish orqali muayyan yechimga kelish mumkin. Masalan, kartina markazida mutolaa bilan mashg'ul **shoir obrazi** – asosiy (yonidagi ikkita shaklga nisbatan balandroq) **uchburchak shakl; mevasiz buta** – o'ng tomondagi **uchburchak shakl; gullagan daraxt** – chap tomondagi **uchburchak shakl; bulut ortidagi quyosh** – orqa planda (so'l tomon)gi aylana shaklidagi figura.

Geometrik shakllardagi o'zaro paralellikni qarama-qarshi kuchlar: ezgulik va yovuzlik, g'oliblik va mag'lublik, “oq va qora kunlar”ning hamisha yonma-yon kelishi ifodasi sifatida qabul qilish mumkin. Uchburchaklarning yuqoriga bo'ylagan qirralarini komillik, maqsadga erishish yo'lidagi intilish deb olinsa, aylana shaklida turli xalq, din va oqimlarni birlashtirish g'oyasi yotishini qayd etish mumkin. Kompozitsion yechim grafik tarzda quyidagi ko'rinishni oladi:

Bobur portretining mantiqiy yechimi ko'rinishi

Demak, bu tasvirlar shohlik va shoirlik sifatleri uyg'unlashgan hassos qalb egasi shaxsiyatining muhim qirralaridir. Asardagi har bir detal va ranglar Boburning butun hayot yo'li, maslagi, didi va tafakkuri ma'nosini o'zida mujassam etgan. Umuman olganda, noma'lum rassom qahramonning psixologik holatini falsafiy yo'sinda chuqur ochib bera olgan. Bu muallifning mahorati, fantaziyasi va

dunyoqarashi, asar yaratilgan davr ruhi, taraqqiyotning muhim belgisi, shuningdek, ajdodlarimiz badiiy tafakkurining yorqin namunasidir.

Xulosa

Yuqoridagi fikrlarni umumlashtirib aytish mumkinki, yozuvchi shaxsiyatini o'rganishga doir har qanday ko'rsatmali vosita aniq maqsadga yo'naltirilsa, adabiy ta'lim samaradorligi ortadi. O'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyati, tasavvuri kengayishiga, badiiy-estetik didi yuksalishiga zarur shart-sharoit yaratiladi. Ajdodlarimizning dunyo tamadduniga qo'shgan hissasi xususida bilimlari ortishiga erishiladi. Eng muhimi, o'quvchiga turli manbalarda yozuvchi haqida keltirilgan materiallarda aynan aks etmagan bo'lsa ham, uning takrorlanmas individualligi, o'zgacha tafakkur tarzi va ijodiy fenomeni namoyon bo'lganligidan darak beradi.

Adabiyotlar

- "Boburnoma" miniatyuralar*. 2008. – Toshkent: O'qituvchi.
- Bo'latov, S. 2018. "Timsol – suratdagi so'z". *Ma'rifat* 12: 8-9. – Toshkent.
- Карлибаева, Г. 2010. "Ўқитувчи – таълимни фанлараро алоқадорликда ташкил этувчиси сифатида". *Халқ таълими* 2: 46-47. – Тошкент.
- Mahmudov, B. 2010. "Portret yaratish mahorati". *Xalq ta'limi* 2: 66-67. – Toshkent.
- Тўхлиев, Б. 2006. *Адабиёт ўқитиш методикаси*. – Тошкент: Янги аср авлоди.

Optimal approaches in studying the personality of a writer

Saodat Kambarova¹

Abstract

The article highlights the ways of studying the writer's work in connection with his personality, using samples of painting in the portrait genre, as well as reading them in the system of general secondary education. The importance of interdisciplinary communication in literary education, the integration teaching of literature lessons with fine arts lessons, and the requirements for teachers of the subject are discussed. Also, the interpretation of the plot of the portrait of Zahiriddin Muhammad Babur, created by an unknown artist in the 17th century, the content of the search for a logical solution to the work, its influence on human feelings are presented. The ways of determining the symbolic meanings of painting samples by students, analyzing the place of application of each element in the work, learning to search for the meanings of colors and details and their aspects in accordance with the creative spirit are revealed.

Key words: *autobiography, writer's personality, portrait, picture, plot, composition, detail, element, symbol, logic.*

References

- "Boburnoma" miniatyuralar.* 2008. – Toshkent: O'qituvchi.
Bo'latov, S. 2018. "Timsol – suratdagi so'z". *Ma'rifat* 12: 8-9. – Toshkent.
Karlibaeva, G. 2010. "O'qituvchi – ta'limni fanlararo aloqadorlikda tashkil etishning yetakchisi sifatida". *Xalq ta'limi* 2: 46-47. – Toshkent.
Mahmudov, B. 2010. "Portret yaratish mahorati". *Xalq ta'limi* 2: 66-67. – Toshkent.
To'xliiev, B. 2006. *Adabiyot o'qitish metodikasi.* – Toshkent: Yangi asr avlodi.

¹ Kambarova Saodat Irkinovna – Doctor of Philosophy in Pedagogy (PhD), dotsent of Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after Alisher Navo'i.

E-pochta: saodatkambarova73@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-9700-0685

For citation: Kambarova S.I. 2022. "Optimal approaches in studying the personality of a writer". *Uzbekistan: Language and Culture* 1 (4): 19–28.